

Rainer Zybura

Rewolucja 1968

Dlaczego studenci wyszli na ulice?

Wezwanie do buntu

W 1964 roku niemiecki komunista Herbert Marcuse opublikował książkę „Człowiek jednowymiarowy”, w której przestrzegał przed pogonią za materialnymi dobrami spłycającymi życie człowieka. Marcuse wezwał młodzież do tzw. Wielkiej Odmowy, powszechnego bojkotu społeczeństwa

i jego zasad oraz ucieczki do świata własnych uciech. Szybko media okrzyknęły Marcusego liderem i rzecznikiem Nowej Lewicy, czyli młodych działaczy ruchu marksistowskiego, którzy jednak zwrócili się przeciwko Związkowi Sowieckiemu. Sam Marcuse odrzucał od siebie tę łątkę, choć jego poglądy stopniowo się radykalizowały równoległe ze stanowiskiem Nowej Lewicy. Po publikacji popularnego „Człowieka jednowymiarowego” Marcuse stał się zwolennikiem akcji bezpośrednich, polityki konfrontacji, także tej opartej na przemocy. Wyraz tym poglądom dał

w eseju „Tolerancja represywna”, gdzie uzasadnił prawo Nowej Lewicy do nietolerowania i zwalczania swoich przeciwników politycznych. Marcuse doszedł do wniosku o „zburzeniu” proletariatu i utracie przez niego potencjału rewolucyjnego, który teraz miał spoczywać w rękach studentów¹. Książka Marcusego trafiła na podatny grunt pokolenia powojennego wyżu demograficznego, ludzi w większości wychowanych w warunkach dobrobytu. Ta młodzież nie znała realiów wojny, co dodatkowo pogłębiało różnice oddzielające ją od pokolenia rodziców, utożsamianego przez nią ze zniechęconym kapitalizmem. W Europie kolejną kością niezgody stała się historia – młodzież wypominała swoim

---

¹ Pluciński P., *Teoria krytyczna Herberta Marcusego, ruchy społeczne i dialektyka „Nowej Lewicy”* [w:] „Nowa Krytyka”, 2012, nr 29, Szczecin: Instytut Filozofii US, s. 23, dostęp online: <http://www.nowakrytyka.pl/resources/upload/pdf/29.pdf>.

rodzicom nazizm, faszyzm lub kolaborację i będące ich wynikiem ludobójstwo. Potrzebom tej grupy społecznej odpowiadała powstająca w latach 60. kontrkultura uderzająca w kulturowe podstawy funkcjonowania kapitalistycznego społeczeństwa, przede wszystkim w wartości, takie jak: pracowitość, konsumpcjonizm, oszczędność i stateczność. Kontrkulturę tworzyły idee będące negacją kultury kapitalistycznej, czyli np. wspólnota dóbr, rezygnacja z zatrudnienia czy odrzucenie pogoni za dobrami materialnymi².

Stany Zjednoczone i „dzieci kwiaty”

Po II wojnie światowej Stany Zjednoczone jako pierwsze z zachodnich społeczeństw wkroczyły w epokę materialnej obfitości oraz – niespotykanej do tej pory – ilości wolnego czasu, jaką dysponowały masy. Ponadto coraz bardziej uciążliwą dla młodego pokolenia Amerykanów była przeciągająca się wojna w Wietnamie. Splot powyższych czynników stworzył w latach 60. hippisów (tzw. dzieci kwiatów) – subkulturę wyrosłą ze studenckich protestów przeciwko wojnie. Młodzież utożsamiająca się z tym ruchem nosiła długie włosy, zarost oraz kolorowe stroje na znak sprzeciwu wobec mobilizacji. Hippisi podróżowali po Ameryce, posługując się przy tym pseudonimami, próbując w ten sposób uciec od bycia wcielonymi do armii. Praktykowali radykalnie odmienny od kapitalistycznego wzorzec życia – mieszkanie poza miastem, blisko natury, o którą próbowali dbać, w niewielkich, samowystarczalnych komunach, co miało być odpowiedzią na samotność i anonimowość człowieka w wielkim mieście. Członkowie tej subkultury krytykowali orientację człowieka Zachodu na przyszłość (zwłaszcza ideę odroczonej gratyfikacji), postulując skupienie się na teraźniejszości, życie chwilą, czemu zawdzięczają swoją nazwę (*to be hip* – żyć na bieżąco). Odrzucali wszelkiego rodzaju zakazy i nakazy jako ograniczenie wolności, czego

---

² Götz A., *Unser Kampf '68. Gniewne spojrzenie w przeszłość*, Warszawa: Fronda, 2010, s. 145-155.

najbardziej dobitnym przykładem było popularne wśród hippisów hasło „Zabrania się zabraniać”³.

Japonia i pierwszy sojusz robotniczo-studencki

Rewolta japońskiej Nowej Lewicy przybrała znacznie ostrzejsze formy niż jej odpowiednika ze Stanów Zjednoczonych. Przede wszystkim w USA trzon buntu z lat 60. tworzyła młodzież studencka wywodząca się z klasy średniej. Z kolei Japonia była pierwszym wysoko uprzemysłowionym krajem, w którym rewolucja stała się dziełem zjednoczenia lewicowych studentów i awangardy robotniczej. Najważniejszym podmiotem demonstracji w Japonii była Rewolucyjna Liga Komunistyczna, stworzona jako platforma współpracy Zengakuren – organizacji rewolucyjnych studentów – oraz Ligi Młodych Pracowników Marksistów (grupy działaczy, którzy wystąpili z Japońskiej Partii Komunistycznej w ramach protestu przeciwko stłumieniu przez ZSRS powstania na Węgrzech w 1956 roku)⁴. Pierwsze starcia Rewolucyjnej Ligi Komunistycznej z japońską policją miały miejsce w połowie lat 60. i były związane z kluczowymi wówczas zagadnieniami dla polityki zagranicznej Japonii, m.in. zawarciem traktatu z USA, na mocy którego amerykańskie wojska stacjonowały na terenie Japonii. Szczególny pokaz możliwości japońskich rewolucjonistów przyniósł rok 1967 i rozruchy przeciwko budowie lotniska Tokio-Narita, które w kulminacyjnym momencie zaangażowały tysiące bojówkarzy⁵. Rewolucyjna Liga Komunistyczna stawiała sobie za cel obalenie japońskiego cesarstwa uważanego za „najsłabsze ogniwo w międzynarodowym imperializmie”, a ponadto zerwanie sojuszu z USA. Japońscy rewolucjoniści byli

---

³ Mrozek J., *Geneza i rozwój subkultury hippisów w Stanach Zjednoczonych* [w:] „Studia Edukacyjne”, 2017, nr 45, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, s. 237-252.

⁴ *O nędzy w środowisku studenckim*, 1966, pl.anarchistlibraries.net, dostęp online: <https://pl.anarchistlibraries.net/library/miedzynarodowka-sytuacjonistyczna-studenci-strasburga-o-nedzy-w-srodowisku-studenckim>.

⁵ *Wprowadzenie do Japońskiej Rewolucyjnej Ligi Komunistycznej*, zenshin.org, dostęp online: http://www.zenshin.org/english/nc_intro.htm.

jednocześnie wrogami kapitalizmu, jak i komunizmu w wydaniu sowieckim, co zbliżało ich do trockizmu. Ich zdaniem stalinizm poprzez tłumienie powstań robotników, np. na Węgrzech w 1956 roku, stał się „filarem wspierającym globalny system imperialistyczny”⁶.

Francja i „Paryski Maj”

Ważnym wydarzeniem dla ruchu studenckiego we Francji było opublikowanie broszury „O nędzy w środowisku studenckim” (1966) przez samorząd uniwersytetu w Strasburgu. Tekst broszury został przygotowany przez sytuacjonistów, którzy za jej pośrednictwem poddali gruntownej krytyce ówczesny system edukacji, ale także całość życia społecznego we Francji, a w szczególności tamtejszą lewicę, zarzucając jej oportunizm i miałość ideową. Ponadto wyrażali solidarność z japońskimi rewolucjonistami i wzywali do podobnego buntu studentów francuskich⁷. Niezadowolenie wśród studentów narastało, a obok niego wzmagająca się mobilizacja klasy robotniczej, która swoje krytyczne zdanie wobec systemu coraz częściej wyrażała strajkami. Kulminacją wydarzeń był maj 1968 roku,

a punktem zapalnym – rozruchy studentów z uniwersytetu Nanterre spowodowane wprowadzeniem selekcji przy przyjmowaniu na studia. W reakcji na działania studentów rektor zamknął uczelnię, dlatego młodzież przeniosła się na paryską Sorbonę. Minister spraw wewnętrznych polecił jednak ewakuowanie uczelni 3 maja. Studenci usunięci z uczelni zaczęli demolować miasto i wdawać się w starcia z policją, a na paryskich ulicach ponownie pojawiły się barykady. Władza postanowiła rozwiązać problem siłą, używając nawet gazu łzawiącego i armatek wodnych, co zostało źle przyjęte przez opinię publiczną Francji. Bunt szybko się rozprzestrzenił, ogarniając kolejne uczelnie, nad którymi zawisły czarne (anarchistyczne) i czerwone (socjalistyczne) flagi. Studentów popierali popularni intelektualiści, przez co rewolta szybko przerosła w ogólnonarodowy

---

⁶ *Projekt Programu Japońskiej Rewolucyjnej Ligi Komunistycznej*, zenshin.org, dostęp online: <http://www.zenshin.org/blogEnglish/2009/10/draft-program-of-the-japan-rev.html>.

⁷ *O nędzy w środowisku studenckim*, *op. cit.*

protest przeciwko władzy⁸. Wskutek znacznej mobilizacji związków zawodowych

w kulminacyjnym momencie strajkowało blisko 11 milionów pracowników, co stanowiło prawie 22% całej populacji Francji⁹.

Włochy i „Gorąca jesień”

Wrzenie we Włoszech narastało od połowy lat 60. i miało podłoże socjalne – południe kraju pozostawało wyraźnie zacofane względem zamożnej północy, a włoską gospodarkę trapiły galopująca inflacja i narastające bezrobocie, szczególnie wśród młodej inteligencji, co przyczyniało się do radykalizacji poglądów. W opinii studentów i młodych robotników tamtejsza partia komunistyczna nie była reprezentacją interesów ludu, ponieważ stopniowo wkomponowywała się w zdominowany przez chadeków system. Ponadto włoskie związki zawodowe stawały się strukturami coraz bardziej niezależnymi, przede wszystkim od partii politycznych. Dlatego w obliczu pogarszającej się sytuacji gospodarczej zabiegały o zabezpieczenie interesów własnych członków, zmieniając przy tym dotychczasową taktykę: przestawały oddziaływać za pośrednictwem polityki i rozstrzyganie konfliktów przenosiły na teren zakładów (poprzez strajki) i ulice (poprzez demonstracje). Kulminacją strajków, związkowych demonstracji i studenckich protestów była tzw. Gorąca jesień z 1969 roku, kiedy można było zauważyć rzeczywiste „rewolucyjne zagrożenie”. We Włoszech bowiem udało się zbudować względnie trwałe ruchy studencko-robotniczy – robotnicy wspierali studenckie protesty, a studenci solidaryzowali się z robotniczymi strajkami. Wyrazem współpracy było zawiązanie

---

⁸ Dubuy A., *Jak wyglądał maj '68 we Francji*, rp.pl, 10.05.2018, dostęp online: <https://www.rp.pl/historia/art9803071-jak-wygladal-maj-68-we-francji>.

⁹ *The beginning of an Era* [w:] „Internationale Situationniste”, 1969, #12, dostęp online: <https://theanarchistlibrary.org/library/situationist-international-the-beginning-of-an-era>.

Zgromadzenia Ogólnego Studentów i Robotników, które w latach 1968-1970 odpowiadało za organizowanie licznych demonstracji¹⁰.

Konflikt pokoleniowy w Niemczech

W żadnym innym państwie zachodnim rewolta młodzieży nie była tak wyraźnie skierowana przeciwko pokoleniu rodziców jak w RFN. Niemieccy studenci protestowali przeciwko „mieszczańskiemu światu” rozumianemu przede wszystkim jako rzeczywistość urządzona przez pokolenie współodpowiedzialne za nazizm, wojnę i ludobójstwa. Kluczowymi ośrodkami studenckiej rewolty były Socjalistyczny Związek Studentów oraz powstała w 1967 r. berlińska Komuna I, czyli wspólnota mieszkaniowa studentów pomyślana jako „próba zrewolucjonizowania mieszczańskiego indywiduum”. Pierwszą głośną akcją Komuny było wykorzystanie wizyty wiceprezydenta USA Huberta Humphreya do wyrażenia protestu przeciwko wojnie w Wietnamie poprzez obrzucenie polityka budyniem. Punktem zwrotnym rewolty była demonstracja z 2 czerwca 1967 roku przeciwko wizycie szacha Iranu. Wówczas policjant Karl-Heinz Kurras postrzelił śmiertelnie studenta Benno Ohnesorga, burząc tym samym ostatnią barierę chroniącą kraj przed rozkręceniem spirali przemocy¹¹. Należy jednak podkreślić, że rewolta w RFN – w odróżnieniu od Włoch czy Francji – nie zdobyła poparcia robotników, pozostając jedynie buntem młodzieży.

---

¹⁰ Grotowicz V., *Terroryzm w Europie Zachodniej*, Warszawa-Wrocław: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000, s. 165-170.

¹¹ *Ibidem*, s. 57-63.